

OTTHONUNK A NYELV

Magyarországon az első nyelvi törvények megszületésének idején, a 18. OTTHONUNK A NYELV

Magyarországon az első nyelvi törvények megszületésének idején, a 18. század végén és a 19. század elején még mindig a középkorból örökölt latin nyelv volt a törvényhozás, a felsőbb szintű közigazgatás és az igazságszolgáltatás, valamint a közép- és a felsőfokú oktatás, a tudomány és a liturgia nyelve. A mindennapi érintkezés nyelve azonban – az ország soknemzetiségű jellegének megfelelően – korántsem volt ilyen egységes: a magyar és a német mellett egyaránt beszéltek horvátul és szlovákul, románul és szerbül, és saját nyelvüket használták a ruszinok, a szlovének, a zsidók és a görögök is.

A magyar nyelv ügyét már korábban is szorgalmazta a magyar országgyűlés: 1790-ben például az alsótábla kimondja, hogy tanácskozásait ezúttal magyar nyelven folytatja, 1791-ben pedig – a magyar nyelv terjedését elősegítendő – törvénycikkbe foglalja, miszerint „a gimnáziumokon, akadémiákon és a magyar egyetemen a magyar nyelv és írástan számára külön tanár fog beállítatni”. (Közben a vármegyék feliratokban szorgalmazzák, hogy a magyar sorozási helyű ezredekben alkalmazzanak magyar tisztet, s hogy a vezényleti nyelv is a magyar legyen.) Az 1805-ös országgyűlés követeli a magyar nyelv használatának kiterjesztését, azaz a közigazgatásban való használati jogát. Az udvar jóváhagyása után az országgyűlési és a magyar kancelláriai feliratok immár két nyelven, magyarul és latinul készülnek, a törvénycikk értelmében a Helytartótanács a hozzá magyar nyelven intézett megyei és törvényhatósági leveleket magyarul köteles megválaszolni, s a perekben az ítéleteket magyar nyelven hirdetik ki. 1806-ban érvénybe lép a nemzeti nyelv és történelem oktatását előnyben részesítő új tanügyi szabályzat, amely egészen 1848-ig meghatározza a magyarországi közoktatás- és nevelésügy irányultságát. Miközben a kor a nyelvet a nemzethez tartozás első számú ismérvének tekinti, az anyanyelv ügyének előmozdítása párosul a magyar nyelv és irodalom, valamint a magyar kultúra fellendítésének igényével. A nyelvújító mozgalmat ösztönzi, hogy a magyar a politika hivatalos nyelve lett, hogy fellendült a magyar nyelvű könyvkiadás és újságírás, s hogy nőtt az érdeklődés az új szakmák magyar fogalomrendszere iránt. Egymás után alakulnak a magyar nyelv fejlesztését segítő intézmények: a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Nemzeti Színház, a Pesti – később: Nemzeti – Kaszinó (a magyar szellemi élet „díszes gyülekező helye”), társalgóegyletek és olvasótársaságok.

Az 1830-as években azonban Magyarország tízmillióra tehető lakosának kevesebb mint a fele, a közigazgatásilag akkor külön álló Erdélynek mindössze 28%-a, a magyar koronához tartozó Horvátországnak pedig csak mintegy fél százaléka volt magyar anyanyelvű. A magyar reformmozgalomnak az a követelése tehát, hogy a latinnal szemben saját anyanyelvét helyezze előtérbe, bele kellett hogy ütközzön a magyar korona nagyszámú nem magyar alattvalójának érdekeibe. Amikor Nyugat-Európa népei többnyire egységes nemzeti nyelv birtokában érkeznek a polgári korszak küszöbére, Kelet-Közép-Európa leendő nemzetei még küzdenek anyanyelvük hivatalos elismeréséért. A nyelvi-nemzeti kibontakozás szükségességének érzete valamennyi magyarországi etnikum vonatkozásában életre hívja azt a törekvést, hogy nyelvét alkalmassá tegye a közigazgatás, a gazdaság, a kultúra és a tudomány feladatainak ellátására. S míg II. József 18. század végi németesítő ambíciói a nemzetiségek részéről alig ütköztek ellenállásba, a reformkorban a magyar nyelv hivatalossá tétele miatt egyre sokasodnak az ellentétek.

MISAD KATALIN